ИЗБОРНОМ ВЕЋУ ФИЛОЛОШКОГ ФАКУЛТЕТА
У БЕОГРАДУ

На основу Одлуке Изборног већа Филолошког факултета Универзитета у Београду бр. 1543/1 од 3. 7. 2012. године, а у складу са чланом 65 Закона о високом образовању Републике Србије и чланом 116 Статута Филолошког факултета Универзитета у Београду изабрана је Комисија за избор кандидата који су се јавили на конкурс за избор доцента за ужу научну област Бугаристика, предмет Бугарски језик. После упознавања приложене документације, част нам је да Изборном већу поднесемо следећи

ИЗВЕШТАЈ

На конкурс за доцента за ужу научну област Бугаристика, предмет Бугарски језик, објављен у листу „Политика" бр. 35431 од 29. 6. 2012. године, пријавио се један кандидат – др Мариана Алексић, доцент за Бугарски језик на Катедри за српски језик и јужнословенске језике Филолошког факултета у Београду.

I. Биографија кандидата

Мариана Алексић је рођена 1953. године у Варни (Бугарска), где је завршила основну и средњу школу. Високу педагошку школу (групу за бугарски језик и књижевност) завршила је 1976. године врло добрим успехом. По завршетку студија, радила је једну школску годину као професор бугарског језика. Магистрирала је 1985. године на Филолошком факултету у Београду. У периоду од 1981. до 1989. године радила је као предавач бугарског језика и методике настава бугарског језика на Педагошкој академији у Врању (сада Учитељски факултет), а почетком 1990. године запослена је као асистент за бугарски језик на Филолошком факултету у Београду. На Филолошком факултету у Београду 2001. године успешно је одбранила докторску дисертацију из компаративне лексикологије под насловом *Међујезичка*

српско-бугарска (бугарско-српска) лексичка хомонимија. Под истим насловом дисертација је штампана 2006. године.

За доцента за предмет Бугарски језик изабрана је на Филолошком факултету у Београду 2002. године. Радила је хонорарно као спикер-преводилац на Радио Југославији (сада Радио Србија) од 1999. до 2004. године, а од 2002. до 2007. године била је хонорарно ангажована као доцент за бугарски језик на Факултету за градитељски менаџмент (одсека за архитектуру). Од 1979. године до данас стални је сарадник београдског Завода за уџбенике, где је ангажована као аутор и уређивач у оквиру пројекта за издавање уџбеника на бугарском језику.

Као симултани преводилац радила је у Министарству спољних послова, Привредној комори, Фондацији *Конрад Аденауер,* ALLIANSE TO SAVE ENERGY, KONGRES SERVIS CENTER, затим у институту IRI, као и у још неким преводилачким агенцијама. Уз симултано превођење за наведене установе, радила је и писане преводе са српског језика на бугарски и обратно (из области политике, технике, екологије, законодавства и друштвено-политичког живота). Учествовала је у изради наставнога плана и програма за извођење наставе на бугарском језику у основним и средњим школама. Такође је учествовала у раду на научном пројекту *Српска књижевност и језик у јужнословенском контексту,* који је реализован под покровитељством Министарства за науку и технолошки развој.

II. Подаци о објављеним радовима

Научна и стручна интересовања др Мариане Алексић везана су за истраживања у области теоријске и практичне лексикологије, теорије превођења (тачније – критике превода) и методике наставе бугарског језика.

Од последњег избора (од 2007. до 2012. године) др Мариана Алексић је објавила следеће радове:

Научни радови – чланци и студије

1. (2007) „Глаголска енантиосемија у српском и бугарском језику (компаративни приступ)”, *Научни састанак слависта у Вукове дане* 36/1, Београд 2007. **P52-3**

2. (2009) „Међујезичка ланчана хомонимија (на материјалу српско-бугарских именичких парова)”, *Научни састанак слависта у Вукове дане* 38/1, Београд 2009. **P52-3**
3. (2010) „Међујезичка именичка енантиосемија (на материјалу српско-бугарских хомонимских парова)”, *Научни састанак слависта у Вукове дане* 39/1, Београд 2010. **P52-3**
4. (2011) „О заједничким француским позајмљеницама у српском и бугарском језику (семантичка анализа)”, *Научни састанак слависта у Вукове дане* 40/1, Београд 2011. **P52-3**

5. (2011) „О бугарском преводу романа *Петријин венац* Драгослава Михајловића” *Српска књижевност и језик у јужнословенском контексту* : зборник у оквиру истоименог пројекта, који је реализован под покровитељством Министарства за науку и технолошки развој, Београд 2011. **P52-3**
6. (2012) „Устаљена упоређења са компаративном компонентом зооним (на материјалу српског и бугарског језика)”, *Научни састанак слависта у Вукове дане* 41/1, Београд 2012. **P52-3**

Стручни радови:

Уџбеници за основну школу на бугарском језику

1. (2007) *Български език за 2. клас на основните училища*, Београд: Завод за уџбенике.

2. (2008) *Български есик за 4. клас на основните училища,* Београд: Завод за уџбенике.

3. (2011) *Български език за 5. клас на основните училища,* Белград: Издателство за учебници.

4. (2011) *Български език за 6. клас на основните училишта,* Белград: Издателство за учебници.

Речници

1.(2007) *Српско-бугарски речник. Тематски. Хомонимни* (у коауторству са Ценком Ивановом), друго допуњено издање, Београд: Завод за уџбенике, 390 страна.

III. Преглед и мишљење о досадашњем научном и стручном раду

Научно и стручно интересовање и ангажовање др Мариане Алексић – речено је већ – тиче се, пре свега, теоријске и практичне лексикологије, теорије превођења и методике наставе бугарског језика.

Приложени радови из наведених области су, готово сви, прочитани и лепо оцењени на међународним састанцима слависта у Вукове дане, а потом у целини штампани у зборницима са тих научних скупова. Овом приликом ћемо рећи нешто више о сваком од њих.

У раду *Глаголска енантиосемија у српском и бугарском језику (компаративни приступ)* презентује се глаголска енантиосемија на међујезичком нивоу (на материјалу педесетак српско-бугарских глаголских парова са супротним значењем), при чему се врши разграничавање праве енантиосемије од неправе на основу уочавања семантичких супротности између чланова парова. Уз то се утврђују нивои присутности праве и неправе енантиосемије као и узроци њене појаве. Циљ рада је откривање формално сличних српско-бугарских парова чији чланови садрже супротне семантичке реализације на међујезичком нивоу, уз разликовање правих енантиосема и енантиосемије од неправих, квазиенантиосема и квазиенантиосемије. Међујезичка глаголска енантиосемија је досада слабо проучавана, вероватно, мисли аутор, зато што је и на једнојезичком нивоу изучавана само у неколико радова у српској и бугарској лингвистици (Т. Балкански, Милан Шипка, Јелка Матијашевић). По аутору, права енантиосемија на међујезичком нивоу подразумева присуство антонимских значења код хомонимског пара. Код међујезичких парова при семантичкој реализацији чија супротност није антонимска, реч је о неправој енантиосемији. Анализа је показала да се међујезичка енантиосемија и квазиенантиосемија јавља између свих значења супротстављених лексема – најзаступљенија је на примарном нивоу, на нивоу основних значења, а мање је заступљена на нивоу примарно – изведено значење и ређе на нивоу фигуративно – основно значење. Врста супротности – антонимна и квазиантонимна – између семантичке реализације чланова међујезичког глаголског пара ствара две врсте енантиосемије – праву и неправу.

У раду *Међујезичка ланчана хомонимија (на материјалу српско--бугарских именичких парова)* анализирана је једна досад неистражена карактеристика међујезичке хомонимије – могућност њеног ланчаног ширења у усменој и писаној комуникацији. Аутор је себи поставио два циља – теоријски и практични. Теоријски циљ се огледа у покушају дефинисања суштине овог питања, у уочавању семантичких опозиција између чланова именичких парова у хомонимним ланцима, као и у откривању могућих узрока њиховог настанка. Практични циљ био би у подстицању на нова истраживања, усмерена ка начинима елиминисања последица ове појаве, на њихово свођење на минимум у комуникацији и настави страних језика. Међујезичка ланчана хомонимија у досадашњим истраживањима помиње се само спорадично, понекад уз кратке информације о њеном присуству и њеној суштини. Састављачи двојезичних речника, нарочито хомонимних, одавно су уочили њено постојање, али јој у теоријским радовима није посвећена одговарајућа пажња, па тако за њу, за сада, не постоји ни адекватан назив. У овом раду она је названа „са мање или више оправданости" *међујезичка ланчана хомонимија* (буг. *междуезикова верижна омонимия*), док је линеарна скупина хомонимних парова, насталих услед хомонимичности семантичког еквивалента члана сваког претходног пара, названа *хомонимни ланац*. Уколико преводни еквиваленат хомонимне лексеме није хомониман на међујезичком нивоу, не постоје услови за настанак међујезичке ланчане хомонимије. Она се може појавити само онда када је преводни еквивалент члана хомонимског пара у хомонимном односу са српском, односно бугарском лексемом, а њен семантички еквивалент је такође хомониман на међујезичком нивоу итд. У комуникацији се међујезичка ланчана хомонимија може испољити потпуно (обухватањем свих парова у хомонимном ланцу) или делимично (обухватањем само неких од њих), али је у оба случаја резултат њеног деловања семантичка конфузија. Као илустративан пример аутор наводи именички хомонимски пар ***добитак / добитък*** чији су преводни еквиваленти такође хомонимни на међујезичком нивоу. Наиме, примарна семантичка реализација српског члана пара ***добитак*** са значењем „добит, профит, материјална корист, зарада" = буг. *печалба* која је у хомонимном односу са српском лексемом *печалба* са значењем „привремени најамни рад изван сталног места становања = буг. *гурбет.* Примарна семантичка реализација бугарског члана пара ***добитък*** „домашни животни (говеда, биволи, коне, овце, кози и др.)" = срп. *стока.* Ова лексема је у хомонимном односу са бугарском

лексемом *стока* са значењем „продукт на труда, предмет с определена потребитетелска стойност, предназначен за продажба” = срп. *роба*, која је такође у хомонимном односу са бугарском лексемом *роба* са значењем „дълга къщна рокля” = срп. дуга кућна хаљина. На основу датог примера (као и различитих других), аутор закључује да су чланови хомонимних парова у ланцу настали или распадом заједничке полисемантичке структуре (***добитак / добитък, стока – стока***) или преузимањем различите семантичке реализације стране лексеме у српском и бугарском језику (***пазар / пазар, роба / роба***), међутим, на синхроном плану значења парова – чланова хомонимног ланца најчешће се не подударају, што је лако уочити упоређивањем њихових лексикографских дефиниција. Самим тим су парови хомонимног ланца у највећем броју случајева повезани семантичком опозицијом искључивости. И на самом крају рада дата су три кратка, али суштинска закључка: 1. Међујезичка ланчана хомонимија (као уосталом и међујезичка хомонимија) је асистемска појава јер је немогуће предвидети на само њен настанак, већ и опсег њеног деловања, односно да ли ће обухватити све парове у ланцу или само неке од њих. 2. Именички хомонимни ланац се састоји од ограниченог броја парова (највише 8) у ланцу. 3. Један или оба члана пара могу имати више од једног семантичког еквивалента, који је и сам хомониман на међујезичком нивоу. Другим речима, сваки хомонимни семантички еквивалент члана пара може бити зачетак хомонимног ланца.

У раду *Међујезичка именичка енантиосемија (на материјалу српско-бугарских хомонимских парова)* обрађује се именичка енантиосемија на међујезичком нивоу, при чему аутор заснива своје истраживање на материјалу од двадесетак српско-бугарских именичких парова супротног значења. Овај рад представља наставак претходних истраживања аутора везаних за енантиосемију на међујезичком нивоу, при чему је овога пута пажња усмерена на другу по величини групу енантиосема – именице. Посебно истраживање ових група наметнуло се због улоге афикса у процесу настанка енантиосемичности. Наиме, грађа показује да је код глаголских парова енантиосемија веома често мотивисана антонимичношћу творбених префикса, док истоветни глаголски суфикси никада нису били мотиватори енантиосемије, бар што се тиче српско-бугарских парова. Насупрот томе, код именичких парова енантиосемија (права и неправа) не може се индуковати префиксима јер они нису саставни елеменат творбене структуре

чланова међујезичког пара, док се супротност изазвана суфиксима појављује у свега неколико случајева. Другим речима, индикатор енантиосемичности код глагола је префикс, што је чешће, или коренска морфема, што је ређе. Код именичких парова, међутим, енантиосемија у већини случајева није везана за афиксацију, већ за супротне семе нижег ранга код формално истоветне лексема. У закључку рада истакнуто је: 1. Српско-бугарска именичка енантиосемија (права и неправа) присутна је увек на примарном нивоу, односно семантичко сукобљавање се одвија између основних значења чланова парова. У прегледаној грађи аутор налази само један енантиосемни пар *дужник / длъжник*, у којем је изведено значење једног од чланова у антонимном односу са основним значењем другог члана. Код глаголских енантиосемних парова, међутим, такви случајеви нису реткост. Код српско-бугарских именичких парова енантиосемија се најчешће индукује семама праве, односно неправе семантичке супротности, а ређе формално истоветним афиксима антонимног значења. 3. Међујезичка српско-бугарска (бугарско-српска) именичка енантиосемија, по аутору, представља задњу етапу распадања некадашње заједничке полисемантичке структуре једне од лексема у пару. А увек су у питању (и то се посебно наглашава) лексеме словенског порекла. 4. Међујезичка српско-бугарска (бугарско-српска) именичка енантиосемија (као и глаголска, уосталом) је асистемска појава, без могућности предвиђања њеног настанка.

У раду *О заједничким француским позајмљеницама у српском и бугарском језику (семантичка анализа)* истражују се заједничке француске позајмљенице у српском и бугарском језику на синхроном нивоу, односно након њихове адаптације и интегрисања у лексичке системе *језика примаоца.* Аутор усредсређује пажњу на широки распон дивергентности у значењу формално сличних лексема, која се креће од стилске неистоветности до семантичке искључивости. Српски и бугарски језик располажу повеликим бројем позајмљеница из француског језика, интегрисаних у различитим периодима конституисања њихових лексичких система. Јединствени етимолошки извор (француски језик) и иста генетска (јужнословенска) припадност језика прималаца су услови настанка заједничког корпуса формално сличних или идентичних лексема. Њихово потпуно или делимично формално поклапање представља услов лексичко-семантичке анализе, чији је циљ утврђивање нивоа конвергентности/дивергентности, што је могуће утврдити уочавањем врсте семантичке опозиције међу

члановима лексичког пара. Овај приступ намеће се и због чињенице да се услед деловања екстралингвистичких фактора (историјски, социјални, културни, политички) полисемантичка позајмљеница најчешће интегрише у језику примаоцу једним од својих значења, знатно ређе двама или више. У закључку аутор наглашава да уочавање заједничких позајмљеница на међујезичком нивоу пружа могућност да се уочи степен семантичке и/или стилске дивергенције између њих, која настаје због низа лингвистичких и екстралингвистичких фактора. Резултати таквих и сличних истраживања пружили би корисне имформације лексикографима, преводиоцима, као и предавачима српског, односно бугарског језика као страног.

Рад *О бугарском преводу романа Пртријин венац Драгослава Михаиловића* представља наставак ауторовог научно-истраживачког пројекта, који се бави рецепцијом српских прозних дела у Бугарској. Овом приликом аутор је усредсредио пажњу на класификацију и семантичку анализу уочених грешака у превођењу, које неизбежно воде до битних одступања од оригинала дела. Грешке у превођењу, тј. разлике запажене ишчитавањем бугарског превода романа и поређењем са оригиналом – аутор је разврстао у осам категорија: 1. ономастички детаљи – у оба издања бугарског превода романа *Петријин венац* дошло је до одступања од једног од основних захтева у теорији превођења који се односи на превођење антропонима као елемената националног колорита – да се они графијски презентују онако како се изговарају у језику из којег се преводи. Њихов фонолошки облик мора остати непромењен. У овом случају српска имена *Миса, Вељa, Среја* и *Милијана* су неправилно транскрибована и побугарена. Овде су посебно важни надимци, који често одражавају карактеристичне црте личности, везане за понашање или спољашњи изглед јунака, па је зато њихова семантика доминантна и мора се адекватно превести, што се у конкретном преводу није увек чинило. 2. Реалије – део безеквивалентне лексике и носиоци националног и локалног обележја. Њима се именују предмети, појаве, појмови из живота, историје и културе одређеног народа, те је основни задатак преводиоца да препозна реалију у тексту, да открије њену семантику и понуди одговарајући превод. 3. Одступање од оригинала – у овом преводу аутор рада је уочио одступања од оригинала која су настала услед неадекватног одабира преводног аналога (неправилан превод дијалекатског глаголског облика, неправилна идентификација императивног облика *врати се* и његова замена са аористом и др.). 4. Синоними – приликом преводног

синонима неопходно је водити рачуна не само о семантичкој еквивалентности, већ и о употребној вредности и стилској маркираности одабраног аналога. У преводу је уочено неколико случајева неправилног одабира синонима (дијалекатска реч се преводи речју из неутралног стила и сл.). 5. Буквални превод – један од облика међујезичке асиметрије између оригиналног дела и његовог превода манифестује се и увожењем разних врста буквализама. У том случају настаје преводни еквивалент који није повезан са контекстом и семантичким окружењем и неприхватљив је у језику примаоцу. У преводу романа *Петријин венац* уочени су случајеви буквализма на творбеном, морфолошком и синтаксичком нивоу. 6. Устаљена поређења – српски и бугарски језик располажу повеликим бројем устаљених поређења, од којих је један део заједнички. Преводиоцу представља проблем други део тог корпуса, који укључује поређења која је немогуће превести буквално. У овом преводу романа уочена су два случаја са заједничким модулом поређења у којима је фокусирано значење *дебео, гломазан.* У првом случају објекат поређења је људско биће, док је компаративна компонента предмет, а у другом примеру је обрнуто – предмет се упоређује са људским бићем. 7. Фразеологизми – они су тешко преводиви елементи лексикона сваког језика због својих специфичних обележја – одрживост, глобално или опште значење, јединствена синтаксичка функција. То захтева да преводилац поседује висок ниво фразеолошког знања да би достигао симетричност на релацији оригинал – превод, односно потребно је да семантички аналог поседује исти денотативни и конотативни садржај, исту стилску, употребну и лексичку спојивост као код оригинала. 8. Грешке настале као последица међујезичке хомонимије – настају када преводилац препозна страну лексему као своју због њиховог истог или сличног формалног облика. У конкретном случају наведени су примери за именичку лексему *бабица,* која је преведена као *бабичка* (срп. *бакица*) уместо *акушерка,* и за глагол *обићи,* који је преведен као *обидя* (срп. *увредити*), уместо *посетя, навестя.* Овај тип грешака веома је фреквентан када се ради о језицима са сличностима у лексичком систему.

У раду *Устаљена упоређења са компаративном компонентом зооним (на материјалу српског и бугарског језика)* аутор истражује семантички однос устаљених поређења са зоонимом као компаративном компонентом у српском и бугарском језику, при чему је посветио посебну пажњу онима чији је модул поређења без

детерминатора. Разлог за то је њихова бројна заступљеност у оба језика, као и факат да је њихово суочавање на међујезичком нивоу недовољно истражено. У словенским језицима, као и у другим европским, запажа аутор, постоји велики број устаљених поређења ј којима се људске особине (физичке и психичке) и радње упоређују са онима које се приписују животињама, које најчешће живе у човековом окружењу. Оваква врста поређења, од којих нека прерастају у метафоре, својеврсна су пројекција амбивалентног односа човека, односно људских заједница према животињама из неког географског ареала, а настала су због увреженог атавистичког схватања да оне поседују особине и радње које су упоредиве са људским. После детаљне анализе устаљених поређења ове врсте у српском и бугарском језику, аутор, уместо закључка, предлаже да се надаље истражи валентност компаративних компоненти према заједничким модулима, па и обрнуто – да се истражи процес семантичке деривације, као и која су устаљена поређења у оба језика обухваћена тим процесом, а која нису,, који фактори на то утичу, јер не прераста свако устаљено поређење у метафору у појединим језицима. Даље, ваљало би истражити утицај структуре и семантика на тај процес, истражити процесе семантичке кондензације устаљених поређења, што као резултат има појаву новог фразеологизма, насталог на основу метафоре.

IV. Наставни и стручни рад

Др Мариана Алексић предаје на Филолошком факултету у Београду, као доцент, Бугарски језик и постиже запажене резултате. Осим тога, као што се види из биографских података, активно учествује као преводилац, сарадник је београдског Завода за уџбенике, активна је у изради наставног плана и програма за извођење наставе на бугарском језику у основним и средњим школама, а била је укључена и у рад на научном пројекту *Српска књижевност и језик у јужнословенском контексту.* Њена научна и стручна делатност везана је за истраживања у области бугарског језика у целини, а посебно у области теоријске и практичне лексикологије, теорије превођења и методике наставе бугарског језика.

V. Мишљење о испуњености других услова за избор

Увидом у приложену документацију, као и комплетни наставно-научни рад и научне и стручне радове кандидаткиње, Комисија закључује да су у потпуности испуњени сви услови (законски, статутарни и суштински) за реизбор др Мариане Алексић у звање доцента. Осим тога, Комисија се нада да ће ускоро бити у прилици да др Мариану Алексић препоручи и за избор у звање ванредног професора.

VI. Закључак и предлог комисије

На основу свега што је речено, Комисија једногласно и свесрдно предлаже Изборном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да др Мариану Алексић поново изабере у звање доцента за ужу научну област Бугаристика, предмет Бугарски језик.

КОМИСИЈА

_____
Др Милан Стакић, редовни професор

_____
Др Рајна Драгићевић, ванредни професор

_____
Др Ценка Иванова, доцент